

Oriško, Štefan

**Príspevok k problematike kamenárskej výzdoby profánnych stavieb v
neskororománskom období na Slovensku**

Archaeologia historica. 2002, vol. 27, iss. [1], pp. 641-648

ISBN 80-7275-031-3

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140490>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

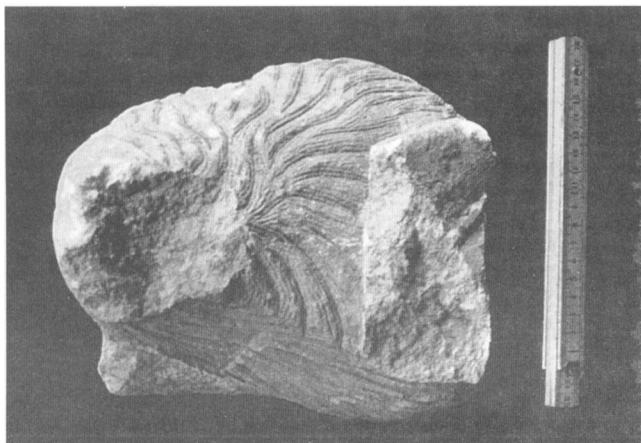
Príspevok k problematike kamenárskej výzdoby profánnych stavieb v neskororománskom období na Slovensku

ŠTEFAN ORIŠKO

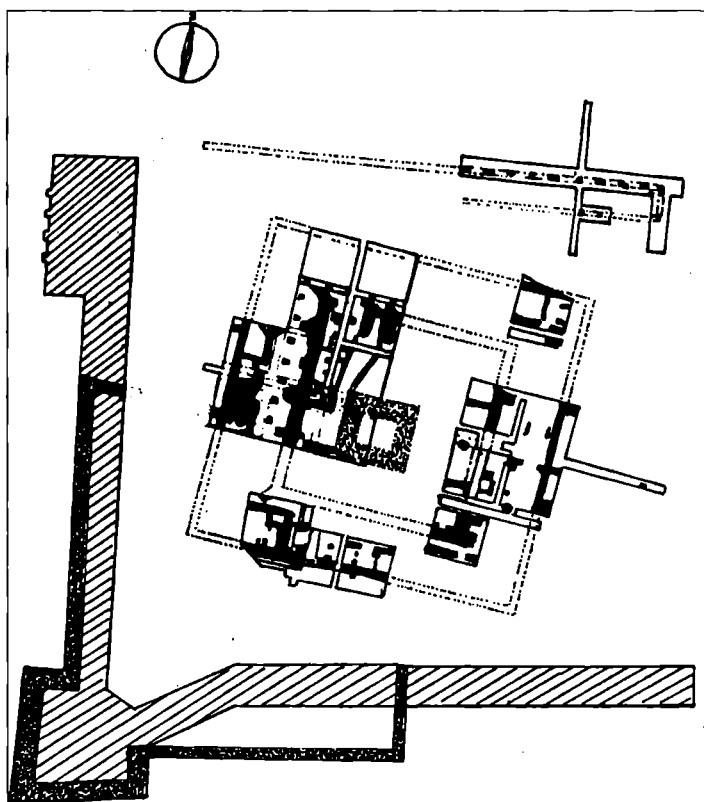
Neskororománske kameňosochárske a kamenárske doklady okrem diferencovanej sakrálnej sféry máme ojedinele potvrdené aj z prostredia profánnej – hradnej i meštianskej architektúry, kde sa uplatnili najmä ako atribút reprezentatívnosti. Pamiatok tohto druhu skutočne nie je mnoho a sú buď málo známe, alebo ako osobitný výskumový problém zostávajú nepovšimnuté. Skúmanie stredovekých architektúr s profánnymi funkciami sa orientuje prevažne na typológiu a dispozičné znaky, ktoré majú zdanlivo jednoznačnejšiu výpovednú hodnotu. Táto štúdia si nekladie za cieľ podať vyčerpávajúci obraz o kamenárskej (výtvarnej) výzdobe našich profánnych stavieb neskororománskeho obdobia, kedy došlo v širšom meradle k presadeniu tohto druhu architektonickej plastiky, skôr chce upozorniť na tento torzovitý materiál a aj v rámci neho sa výberovo sústredí na niekoľko osamelých kusov. Zároveň štúdia chce naznačiť aké možnosti a obmedzenia poskytuje interpretácia takýchto zlomkov: komplexnejší pohľad je nesporne až vecou budúcnosti. Zámerne ponechávame stranou niektoré dôležité doklady, ako je napríklad Spišský hrad, kde výskum jednak podstatne pokročil a súčasne samostatná stavba predstavuje celý súbor otázok, vyžadujúcich si obsiahlejšie zhodnotenie. Podobne ako vo sfére sakrálnej architektúry skúmanie stavebnej plastiky sa nedá obmedziť iba na samotné výtvarné znaky, na formové, štýlové i dielenské väzby, ale presahuje svojim dosahom aj na širšie problémy architektúry.

*

Z kaplnky dnes už neznámeho župného hradu Šintava (Sempthe) môže pochádzať pieskovcové torzo plastiky sediaceho leva, ktoré bolo zistené počas architektonického výskumu kaštieľa v Seredi, postaveného v areáli bývalého šintavského hradu. Fragment bol použitý ako stavebný kameň v južnom krídle barokovo-klasicistického kaštieľa. Architektonický výskum kaštieľa v Seredi realizoval kolektív pracovníkov Projektového ústavu kultúry v Bratislave v roku 1983 (za účasti autora tohto článku). Plastika ležiaceho leva bola už

Obr. 1. Torzo plastiky leva zo Šintavy, pohľad zvrchu.

Obr. 2. Sereď, nádvorie kaštieľa, situácia archeologického výskumu hradu Šintava (podľa Ižófa).

publikovaná v súvisе s novými zisteniami románskeho kameňosochárstva z oblasti dolného Považia (Oriško, 1997, s. 52 an.). V roku 1984 začal v areáli kaštieľa aj archeologický výskum, vedený J. Ižófom z Vlastivedného múzea v Galante. Počas výskumu sa zistilo pravidelné opevnenie, uprostred ktorého bola postavená mohutná obytná veža, vytvorená z kvádrového muriva. Dispozícia, stotožnená s hradom Šintava, sa predbežne zaraďuje do 13. storočia (k výskumu hradu Šintava: Ižóf, 1985; Ižóf, 1990, s. 153 an.; Ižóf, Staník, Ištók, 1990, s. 383 an.).

Plastika sa začleňuje do rozsiahlej skupiny ležiacich zvieracích, najmä levích figúr, ktoré niesli stĺpové konštrukcie portálov, alebo opäť v prepojení s architektonickými prvkami boli súčasťou interiérových predmetov, ako napríklad kazateľníc, trónov i čítacích pultov. V stredoeurópskych regiónoch je častejšie portálové využitie, ktoré predpokladáme aj u šintavského leva i napriek jeho relatívne nevelkým rozmerom. O spojení so stĺpikom svedčí zvyšok plochej platne na chrbte leva, tvoriacej podložku stĺpovej pätky. Situovanie a spojenie s nezachovanou podložkou alebo soklom môžu naznačovať aj poškodené vystupujúce časti na boku plastiky. Povrch tela leva je pokrytý málo plastickou a mierne zvlnečenú hrivou, rozbrázdenu na povrchu zubákovým dlátom. Lev mal pôvodne hlavu pootočenú nabok, ostatné detaily a znaky plastiky, ktoré by boli nápomocné pri bližšom charakterizovaní a zaradení sa nezachovali. Napriek tejto absencii ju možno zaradiť do rozpätia prvej polovice 13. storočia, kedy sa levie figúry rozšírili pod talianskym vplyvom v podunajskom priestore – od Salzburgu až po Ostrihom, a ako jeden z častých motívov architektonickej plastiky nachádzali odozvu v rôznych dielenských zoskupeniach. Stav sochy

neumožňuje precíznejšie sledovať prípadné vzory, ani vzťahy k zachovaným levím figúram.

Pre drobné rozmery nemožno predpokladať využitie plastiky v monumentálnejšom portáli. Plastika z jemného žltosivého pieskovca je dnes v zbierke Vlastivedného múzea v Galante (inv. č. 43/84; výška torza je 17 cm, dĺžka je 26 cm). Môže mať súvis s kaplnkou hradu, doloženou v stručnom popise šintavského hradu až z r. 1423, kedy už stavba čiastočne stratila význam sídla malej župy, ale zostala pevnosťou a strážnym miestom významného brodu cez Váh. Rok 1261, kedy sa skončila funkcia šintavského hradu ako sídla hradného županstva, je krajným (najneskorším) dátumom pre vznik plastiky. Kaplnka bola zasvätená sv. Margite (Capellam siquidem in dicto castro in hon.b. Margarethe fundatam...). Opis hradu z r. 1423 vznikol pri delení majetkov, ktoré vykonala bratislavská kapitula (Sedlák, 1967–1968, s. 452).

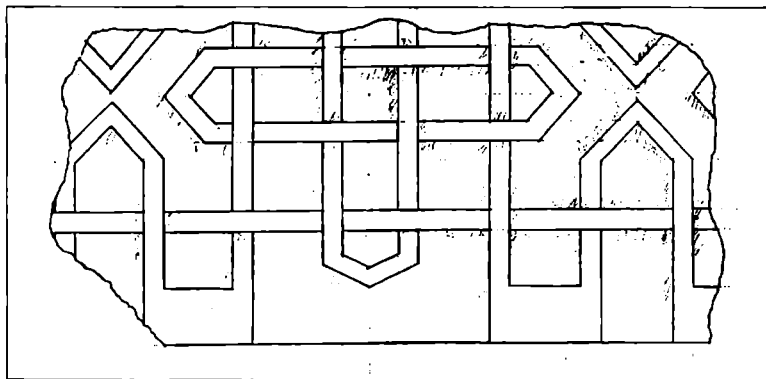
Uctievanie tejto svätice v Uhorsku oživilo najmä po návrate kráľa Ondreja II. zo Svätej zeme, odkiaľ priniesol relikvie martyryky. Kult svätice nadobudol charakter krajinského patróna. V tejto súvislosti neprekvapuje potom ani toto zasvätenie kaplnky významného župného hradu. Archívne doloženú hradnú kaplnku, ku ktorej zaiste patrilo aj kamenné levie torzo, sa doteraz nepodarilo pôdorysne identifikovať v zistených stavebných štruktúrach. Samotná figurálna plastika naznačuje, že aj v prostredí hradnej architektúry neskororománskeho obdobia môžeme rátať s istým podielom kamenosochárskej výzdoby v kvalite, ktorá je porovnateľná so samostatnými sakrálnymi stavbami.

*

Z Bratislavského hradu, kde v areáli hradného kopca stál aj kostol zasvätený Salvátorovi, nateraz nie je známa románska architektonická plastika. Z druhotného násypového materiálu pochádza fragment kamennej platne, na jednej strane zdobenej plochým reliéfom pletencom, zostaveným z úzkych pásov, ktorý môže mať románsky pôvod.

Kamenný fragment zo svetlého žltosivého pieskovca má nevelké rozmery (dĺžka 25 cm, šírka 11 cm, hrúbka 3 cm). Z dlhšej bočnej strany je fragment opracovaný, ostatné bočné hrany sú zlomové. Pri opracovanej hrane končí tiež pletencový motív, je teda zlomkom z okrajového kusa. Je vystavený v expozícii Kamenný svedok na Bratislavskom hrade, dokumentujúcej vývin a nálezy z hradného areálu, kde je zaradený medzi bližšie neidentifikované fragmenty, pochádzajúce z renesančných prestavieb.

Pletenec na kamennej platni má presný geometrický charakter: vyskytujú sa v ňom pravouhlé i ostré trojuholníkové zalomenia pásky. Pre torzovitú člnku však nie je možná rekonštrukcia väčšieho úseku pletenca ani zistenie ucelenejšieho charakteru výzdoby, čo napokon komplikuje aj vyhodnotenie tohto náhodného nálezu. Fragment však evokuje možnosť opakovania základných motívov pletencovej mreže a môže patriť k takej výzdobe,

Obr. 3. Bratislavský hrad, kresba fragmentu s pletencovým ornamentom.

ktorá s množením a replikovaním prvkov i dielcov počítala – ako boli podlahy alebo iné obklady. Analógie tohto druhu v kamennom materiáli nie sú početné, ale dosť diferencované a vychádzajú vždy z princípu raportového vzoru.

Voľnou analógiou bratislavskej platne môžu byť fragmenty kamenných podlahových obkladov z doby okolo roku 1200 z Ostrihomu, ktoré sú síce technicky odlišné, ale v základe majú tiež geometrický charakter. Ostrihomské fragmenty boli vytvorené v technike kamennej inkrustácie, ktorú ale musíme v prípade nášho zlomku vylúčiť. Nepoukazuje na to ani charakter vrstvenia reliéfu ani použitý druh kameňa. Bratislavský reliéf mal podobu nízkej platne, nerátal však s ďalšími doplnkami – s vkladaním mozaikových dielcov, ktoré (ako na ostrihomských podlahách) vytvorili potom jednoliatu hladkú plochu. Motívy jeho pletenca sa prestupujú v nízkom reliéfe (výška cca 2–3 mm), čo nie je prekážkou uvažovať o použití na podlahe. Takto ostrihomské byzantinizujúce torzá podláh poskytujú iba možnosť pre porovnanie z hľadiska využitia typu a funkcie kamenárskych platní v románskej architektúre a tak isto z hľadiska motívickej škály (k ostrihomským nálezom: Marosi, 1984, s. 61 an., kat. 47a, tab. XV/2, obr. 160).

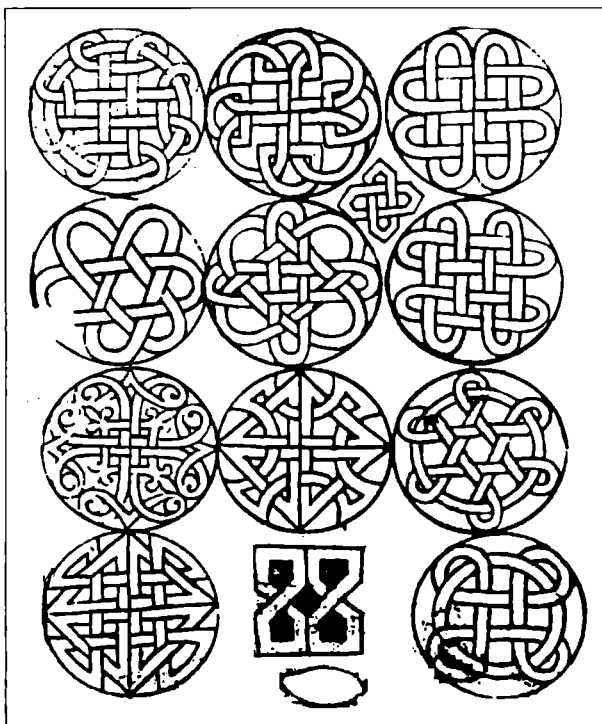
Na iný štýlový kontext a čiastočne na odlišnú funkciu poukazujú zas ďalšie voľné analógie bratislavského zlomku z prostredia neskorostaufovskej profánnej architektúry, odkiaľ poznáme kamenné pletencové reliéfy ako obkladové dosky stien, napríklad v okolí krbov. Najlepšie zachované príklady tohto typu sú z falce v Gelnhausene a v Kaiserslauterne, ktoré stávali v závere 12. storočia (Hotz, 1991, s. 91 an., obr. 25–27; tiež Hotz, 1981, obr. 4, 26).

Lepšie ako kamenné podlahové a obkladové dosky sú dokumentované románske keramické dlaždice, kde sa vedľa figurálnych a rastlinných vyskytujú aj geometrické pletencové motívy, zostavované z prepletených pásov, ktoré sú vo svojej variabilnosti príbuzné bratislavskému hradnému nálezu.

Rozličné formy keramických dlaždíc sú doložené z viacerých regiónov strednej Európy. V rámci tohto dosť heterogénneho materiálu istú príbuznosť s bratislavským fragmentom naznačujú niektoré poľské pamiatky, pochádzajúce napríklad z kláštora dominikánov v Sandomierzi, z cisterciánov v Mogile i viacerých krakovských lokalít, zaradené prevažne do druhej štvrtiny 13. storočia, v ktorých dominujú varianty páskového pletenca (k poľským príkladom: Walicki, 1971, s. 243–244, obr. 348–360). Na univerzálnosť ich motívov poukazuje využitie rovnakých dielcov nielen v podlahách, ale aj vo vlysoch a zostavách portálov (Walicki, 1971, s. 245). Táto prax dokladá všeobecné rozšírenie tohto typu dekorácie vo výzdobe architektúry a naznačuje tiež isté zvyklosti v organizácii stavebných dielní neskororománskeho obdobia, v rámci ktorých sa presadila istá štandardizácia článkov, vedúca k úzkym a jasnejšie identifikovateľným vzťahom medzi jednotlivými stavbami.

Z českých príkladov dlaždíc zdobených verziami pletencov a mreží je možné pripomenúť najmä neskoršie vrstvy z Ostrovského kláštora, u ktorých sa predpokladajú vzťahy ku kamennej architektonickej plastike (Merhautová, 1988, s. 83 an., 97 an., obr. 132–135). Podobne pre hľadanie funkcie bratislavského zlomku nie je bez významu ani mnohostranné využitie ornamentálnych obkladových dosiek v interiéri tamojšieho kláštora (Merhautová, 1988, s. 105 an.).

Geometrický pletenec – tento dôležitý typ stredovekého ornamentu – patril aj do repertoáru rozličných neskororománskych dielní, hoci medzi často opakovanými dielenskými motívami architektonickej ornamentiky nemal už skoršiu dominantnú pozíciu. Zostal však používaným výplňovým prvkom. Výraznú renesanciu zažil tento typ ornamentiky v tzv. normanskom okruhu, (súvisiacom s vlnami vplyvu neskorostaufovského umenia) a na včasných cisterciánskych stavbách, ktorých pôsobenie na architektonickú plastiku a kamenárstvo podunajskej oblasti bolo zásadné. Na všeobecnejšom šírení prvkov oboch dôležitých neskororománskych prúdov sa podieľal nesporne jednak pohyb kamenárov v rámci dobových dielní, ako i uplatnenie vzorníkov, čo z cisterciánskeho prostredia dokladá okrem iných kresbových vzorníkov z rakúskeho kláštora v Reine (známy ako Musterbuch z Reunu, z doby

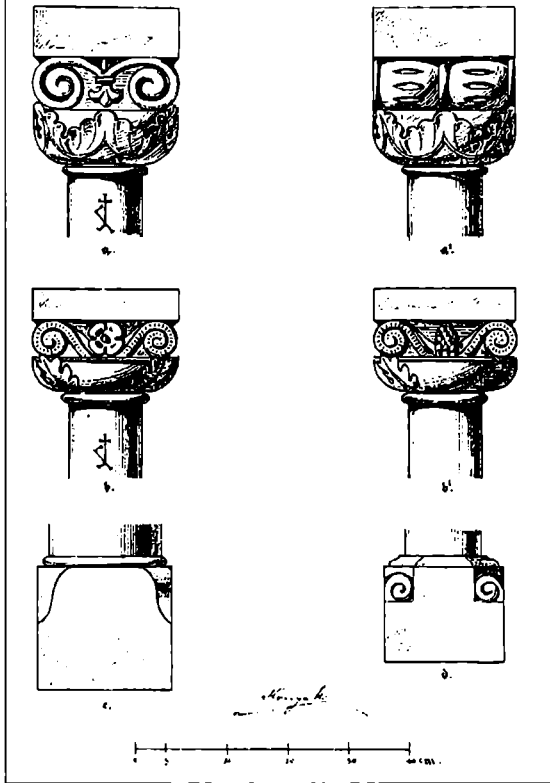
okolo 1220–1230, dnes v Rakúskej národnej knižnici, Cod. 507; bližšie k nemu: Unterkircher, 1979).

Lokalizovať fragment pletencovej dosky z bratislavského hradného vrchu do konkrétnych dielenských vzťahov je viac ako problematické. Keďže nie sú známe ani jeho presné nálezové okolnosti a vzťahy, podobné je to aj so stanovením jeho pôvodného využitia: mohol súvisieť najskôr s hradom (ako profánnou stavbou), hoci nemožno vylúčiť ani spojitost s hradným kostolom. O slohovom charaktere hradu v 13. storočí vieme len málo. V tejto súvislosti predsa je potrebné upozorniť na charakteristické stavebné prvky z neskororománskej prestavby hradu, ktorými sú formy vypuklých bochníkových nárožných kvádrov na jednej (západnej) z veží románskeho opevnenia, naznačujúce spojitosti stavebnej fázy z doby okolo polovice 13. storočia s nemeckými fortifikačnými stavbami štaufovského okruhu (porov. najnovšie: Fiala, Šulcová, Krútky, 1995, s. 26). Či k týmto väzbám patrili aj pletencový kameň zostáva predbežne otvorené.

*

V Bratislave zo samotného mesta, podobne ako z hradu, nepoznáme doklady románskeho kamenosochárstva, i keď tu v rámci vytvárajúcej sa mestskej štruktúry fungovali už viaceré cirkevné inštitúcie, ktoré museli mať vybudované sídla: ani z farského (prepoštského) kostola, ani z cisterciániek, farských kostolov na predmestiach, nie sú známe žiadne slohovo výraznejšie kamenárske relikty. Vzhľadom k vyspelosti prostredia nie sú potom prekvapujúce ojedinelé nálezy kamennej stavebnej plastiky z oblasti formujúcej sa meštianskej architektúry. Z nich najdôležitejšia je skupina ornamentálnych hlavíc a pätiék z niektorého spomedzi domov v priestore Hlavného námestia, ktorá sa objavila ako náhodný nález ešte na konci 19. storočia. Nález troch hlavíc a jednej pätky stĺpa ešte v závere 19. storočia publikoval historik T. Ortway, ktorý ich pôvod lokalizoval do tzv. Jesenákovského domu (dnes Hlavné nám. č. 4), kde ich vraj našli pri búraní mohutných oporných pilierov, orientovaných do ulice, vedúcej k Rybárskej bráne (Ortway, 1895, s. 188–189).

Дворцовъ, Дворцовъ мѣсто.

Obr. 5. Hlavice a pätky stĺpikov z Hlavného námestia v Bratislave, kresba J. Könyökiho, 1882 (archív OMvH, Budapešť, K 7170).

Krátko predtým – v roku 1882 – ich už pre dokumentáciu Krajinskej pamiatkovej komisie v Budapešti nakreslil J. Könyöki, ktorý v popise spomína, že fragmenty sa našli v dome K trom havranom, na druhom poschodí v zámurovke. Nedávno publikovaná kresba i popisový hárok (Pogány, 2000, s. 251, č. kat. 131) sa dnes nachádzajú v archíve Pamiatkového úradu v Budapešti (OMvH – K 7170). Könyöki vo svojich záznamoch evidoval 2 hlavice a 2 pätky. Ortvoayovo i Könyökiho lokalizovanie nálezu čiastočne spochybnili autori katalógu výstavy (Baxa, Ferus, 1991, s. 23, 37, č. kat. 88) venovanej počiatkom mesta Bratislavy v roku 1991, ktorí jeho pôvod spojili s viacerými domami na Hlavnom námestí (Hlavné námestie č. 2–4). K fragmentom stĺpikov náležovo i slohovo pripojili aj kameninový tanierový svorník klenby s úsekmi klinových rebier (Baxa, Ferus, 1991, s. 23, 36, č. kat. 79, obr. 62).

Od doby nálezu podnes sú pieskovcové články v zbierke Mestského múzea v Bratislave, kde sa evidujú ako 2 hlavice (inv. č. L 26:

40×27×27 cm; L 27: 48×26×26 cm) a 2 fragmenty stĺpikov s pätkami (inv. č. L 28: 63×25×24 cm; L 29: 66×21×21 cm). Obidve hlavice napriek istej schématickosti patria k dvojzónovému, volutovému typu. Jedna z pätiiek (L 26) má kockovú formu s polkruhovými štítkami, ktorá vychádza z románskych tvarov hlavíc. Ďalšia kubická pätká (L 27) má náročia dekorované volutami.

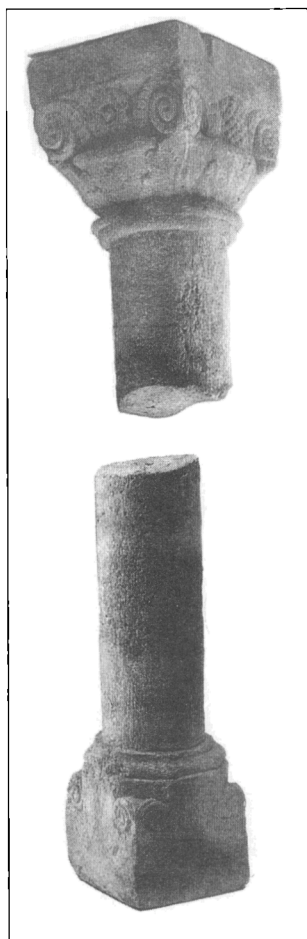
Listová ornamentika s volutami, sekaná v plytkom reliéfe, valcové predĺženie náročných volút i vysoká ornamentálna pätká zblížujú bratislavské nálezy s mnohovrstvovou architektonickou plastikou rakúskeho a bavorského prostredia. Osobitne pozoruhodné sú spojitosti s formami, používanými v profánnej architektúre Regensburgu záveru 12. a najmä v prvých desaťročiach 13. storočia. Ďalším spoločným prvkom medzi bratislavskými a podunajsko-regensburskými hlavcami je obľý prstenec navlečený na kalich, príbuzné sú tiež náročné lístky pod volutami. Z regensburských príkladov sú pre Bratislavu dôležité (síce kvalitatívne kamenársky diferencované) hlavice z domu Schmerbühl 2, Baumhackergasse 4 (z prvej štvrtiny 13. storočia) i niektoré typy z tzv. Salzburgského dvora (z viacerých románskych vrstiev) a ďalšie, dnes prevažne v zbierkach mestského múzea v Regensburgu (porov.: Strobel, 1981, s. 16, 17, č. kat. F 14–F 20; tiež Paulus, 1989, s. 96 an.) Regensburské domy využívali veľkú škálu možností, ktoré ponúkala neskororománska stavebná plastika vo výzdobe združených okien, portálov i rebrových klenieb. Reliéfne hlavice, ale aj ďalšie články pre profánnu architektúru vytvárali kamenári, pôsobiaci na tamojších sakrálnych stavbách.

S Regensburgom a širšie aj bohatými mestami na Dunaji, spájajú Bratislavu 13. storočia aj architektonické typy, najmä forma domu s vežou. Aj keď sú dosť nejasné nálezo-ové okolnosti spomínaných kamenných článkov, môžu súvisieť s týmto typom domu, ktorý sa vyskytoval v priestore Hlavného námestia (Baxa, Ferus, 1991, s. 16–18). Domy s vežou mali charakter uzavretých dvorov (dvorcov). Medzi ich prešporskými vlastníkmi figurovali najmä cudzí kupci. Typ domu s vežou, napriek niekoľkým nálezom v Bratislave, nemá nateraz presnejšie diferencované vzťahy k možným zdrojom svojho pôvodu. Prípád transferu vyhraného dispozičného typu spolu s tvaroslovím, črtajúci sa na základe vzťahu domu s vežou a stavebnej plastiky k Regensburgu, sa javí ako výnimočný, hoci nie je vzdialený niektorým momentom mechanizmu šírenia štýlu v 13. storočí.

Dispozičný typ sa v tomto kontexte ukazuje ako vyhranenejší a bez priamych domácich predchodcov, kým architektonická plastika, „nabalená“ na špeciálnu stavebnú formu môže mať spojitosti aj s bližším či dokonca domácim prostredím. Práve jej možné väzby k lokálnym kamenárskym dielňam zostávajú otvorené. V Bratislave z 13. storočia k hlavičiam nemáme bližší porovnávací materiál (nepublikované a nevyjasnené zostávajú nálezy architektonických článkov z Ventúrskej ulice, z priestoru Academie Istropolitany). Isté spojitosti sa ale črtajú so stavebnou plastikou z Dolného Rakúska (Deutsch-Alteburg, Petronell, ai.), je ich však potrebné preveriť. V hľadaní väzieb fragmentov istou pomôckou môžu byť i kamenárske značky, evidentné na driekoch stĺpikov. Datovanie fragmentov je tiež vecou ďalšieho výskumu, ale predbežne navrhuje-
me ich zaradenie do druhej tretiny 13. storočia.

*

Doklady stavebnej plastiky z prostredia profánnej architektúry naznačujú, aký široký záber pôsobenia mali neskororománske kamenárske dielne. Sledovanie ich činnosti, najmä pohybu, do istej miery komplikuje samotný charakter dielní: ukazuje sa, že na rozsiahlejších stavbách prvej polovice 13. storočia sa niekoľkokrát zopakoval analogický model štýlovo nejednotnej až synkretickej dielne, napríklad známy z doby okolo r. 1200 v Ostrihome. Aj dielne pôsobiace v západnej časti Uhorska, v Jáku a zrejme aj dielne pôsobiace v Dolnom Rakúsku v prvých desaťročiach 13. storočia mali takýto charakter. Vplyv ich činnosti prostredníctvom skupín kamenárov, ktorí boli kratšie, alebo dlhšie prepojení s hlavnými dielňami Podunajska mohol zasiahnuť viaceré oblasti územia Slovenska. Torzá kedysi bohatšej výzdoby viacerých stavieb vytvárajú len medzerovitý mozaikový obraz o pôvodnom stave pamiatok. Ďalším momentom, ktorý sa podieľal na „výslednom“ obraze umenia tohto obdobia bola súbežnosť viacerých štýlových odtieňov. Mnohosť a variabilnosť neskororománskych kamenárskych dielní bola napájaná aj impulzami z pomerne vzdialených okruhov, ktoré znamenali obohatenie ich repertoáru. Súčasne gotizačné formové fenomény pripravovali postupujúci zánik a ukončenie fázy prechodu k novému slohu.

Obr. 6. Hlavica a pätká stĺpika z Hlavného námestia v Bratislave (Mestské múzeum inv. č. L 27, L 29).

Literatúra

- BAXA, P.–FERUS, V., 1991: Bratislava meštana Wocha, katalóg výstavy, Mestské múzeum, Bratislava.
- FIALA, A., ŠULCOVÁ, J., KRÚTKY, P., 1995: Bratislavský hrad, Bratislava.
- HOTZ, W., 1981: Pfalzen und Burgen der Stauferzeit: Geschichte und Gestalt, Darmstadt.
- HOTZ, W., 1991: Kleine Kunstgeschichte der deutschen Burg, Darmstadt.
- IŽÓF, J., 1985: Bulletin k výstave Z výsledkov archeologického výskumu Šintavského hradu. Galanta, nestr.
- IŽÓF, J., 1990: A semptei vár kutatása. Castrum Bene 1989 (Várak a 13. században), Gyöngyös, s. 153–162.
- IŽÓF, J.–STANÍK, I.–IŠTOK, P., 1990: Šintavský hrad – Výskum a prezentácia. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV v Nitre 26, AVANS 1990, s. 383–392.
- MAROSI, E., 1984: Anfänge der Gotik in Ungarn. Esztergom in der Kunst des 12.–13. Jahrhunderts, Budapest.
- MERHAUTOVÁ, A., 1988: Skromné umění. Ostrovská zdobená terakota, Praha.
- ORIŠKO, Š., 1997: Dva neskororománske kamenné fragmenty z dolného Považia (Nové Mesto nad Váhom a Šintava). Pamiatky a múzeá, č. 3, s. 52–54.
- ORTVAY, T., 1895: Pozsony város története. 2. kötet, 1. kötet. Bratislava.
- PAULUS, H. E., 1989: Der Salzburger Hof. In: Ratisbona Sacra. Das Bistum Regensburg im Mittelalter. Katalog výstavy, Diözesanmuseum Obermünster, Regensburg, München–Zürich, s. 96–112.
- POGÁNY, V. J., 2000: Az örökség hagyományozása. Könyöki József műemlékfelmérési 1869–1890, Budapest.
- SEDLÁK, V., 1967–1968: Príspevok k architektúre stredovekých hradov na západnom Slovensku. Monumentorum Tutela 4, s. 445–456.
- STROBEL, R., 1981: Mittelalterliche Bauplastik am Bürgerhaus in Regensburg. Tübingen.
- UNTERKIRCHER, F., 1979: Reiner Musterbuch. Faksimile Ausgabe in Originalformat des Musterbuches aus dem Codex Vindobonensis 507 der Österreichischen Nationalbibliothek, Graz.
- WALICKI, M., 1971: Dekoracja architektury i jej wystrój artystyczny. In: Sztuka Polska przedromańska i romańska do schyłku XIII wieku. Red. Walicki, M., zv. I, Warszawa, s. 197–245.

Zusammenfassung

Beitrag zur Problematik der Steinmetzaus schmückung von Profanbauten in der spätromanischen Zeit in der Slowakei

Die spätromanischen Steinarbeiten sind außer dem differenzierten sakralen Bereich vereinzelt auch bei Profanbauten bestätigt, sie kamen auch in der Burg- und in der Bürgerarchitektur als Repräsentationsattribut zur Geltung. Diese Denkmäler sind wenig zahlreich und wenig berühmt, oder sie bleiben als selbständiges Forschungsthema unbeachtet. Die Erforschung der mittelalterlichen Profanbauten orientiert sich überwiegend auf die Typologie und auf die Dispositionsmerkmale, die scheinbar einen mehr eindeutigen Aussagewert haben. Das Ziel dieser Studie ist nicht, ein eingehendes Bild von Steinmetzarbeiten unserer spätromanischen Profanbauten zu geben, sie will eher zu diesen Bruchstückelementen die Aufmerksamkeit ziehen und konzentriert sich auf einige spezielle Stücke. Zugleich möchte dieser Beitrag auch die Möglichkeiten und Beschränkungen andeuten, die die Interpretation solcher Bruchstücke bietet, eine komplexe Anschauung ist zweifellos erst in der Zukunft möglich. Ähnlich wie im Bereich der Sakralbauten kann man sich bei der Untersuchung dieser Elemente nicht nur auf die bildnerischen Merkmale, Form-, Stil- und Werkstättenbeziehungen beschränken, aber diese Forschung betrifft mit ihrem Inhalt auch breitere Probleme der Architektur.

Abbildungen:

1. Der Löwe aus Šintava, Torso einer Plastik, Ansicht von oben.
2. Sereď, Schloßhof, Situation der archäologischen Forschung der Burg Šintava (nach Ižóf).
3. Bratislava, Burg, ein Fragment mit dem flechtenartigen Ornament.
4. Musterbuch aus Rein (Reun), fol. 11v. (nach Unterkircher).
5. Kapitelle und Sockel von Säulen aus dem Hauptplatz in Bratislava, Zeichnung J. Könyöki, 1882 (Archiv OMvH, Budapest, K 7170).
6. Kapitell und Sockel einer Säule aus dem Hauptplatz in Bratislava (Stadtmuseum, Inventarnummer L 27, L 29).